

Значно зріс інтерес розумово відсталих дошкільників до образотворчої діяльності, що має велике значення в процесі навчання, бо мотивація є важливим фактором успішного засвоєння матеріалу.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Спостереження за образотворчою діяльністю дітей 3-4-ого років навчання на заняттях, а також аналіз результатів контрольного експерименту підтвердили доцільність та ефективність застосування педагогічних умов навчання образотворчій діяльності з метою корекції уяви розумово відсталих дошкільників.

Запропоновані педагогічні умови остаточно не вирішують проблеми корекції уяви розумово відсталих дошкільників і вимагають подальшого розроблення, вдосконалення та вивчення цього питання на матеріалах інших розділів програми у спеціальному дошкільному закладі, з'ясування можливостей навчальної пропедевтики для розвитку уяви розумово відсталих дітей, а також можливості переносу дітьми сформованих інтелектуальних умінь на інший зміст навчальної та ігрової діяльності.

Література:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. - М.: Просвещение, 1991. - 93 с.
2. Гаврилушкина О. П. Особенности воображения дошкольников с нормальным и сниженным интеллектом / О. П. Гаврилушкина, Н. В. Красавская // Современные проблемы изучения, обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии. - Саранск, 1998. - С. 27-32.
3. Гаврилушкина О. П. Особенности формирования изобразительной деятельности умственно отсталых детей дошкольного возраста / О. П. Гаврилушкина. - М., 1976.
4. Нудельман М. М. Опыт исследования особенностей актуализации образов воссоздающего воображения у детей дошкольного возраста / М. М. Нудельман, З. И. Швец // Проблемы экспериментальной психологии и ее истории. - М., 1973. - С. 58-76.
5. Страхов И. В. Психология воображения / И. В. Страхов. - Саратов, 1971. - С. 3-70.
6. Moran J. D. Original Thinking in preschool children. Child Development / J. D. Moran, R. M. Mttgram, J. K. Sowyers, Fu V. - 1983. - V.54/4. - p.p.921-926, 1962, V.6. - №3- 4. - 376 p.

УДК 376.3. : 37.012.3 - 371.214

Рібцун Ю. В.

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ „ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ” ДЛЯ РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті розкривається актуальність і своєрідність створення навчальної програми „Історія Стародавнього світу” для роботи з учнями шостого класу загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення, висвітлюється логіка побудови табличної структури програми, зокрема виокремлення колонки змісту основної загальної освіти, державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, спрямованості корекційно-розвивальної роботи, а також трикомпонентного переліку орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності школярів на кінець навчального року.

Ключові слова: історія Стародавнього світу, навчальна програма, школярі з тяжкими порушеннями мовлення.

Рібцун Ю. В.

К ВОПРОСУ СОЗДАНИЯ УЧЕБНОЙ ПРОГРАММЫ „ИСТОРИЯ ДРЕВНЕГО МИРА” ДЛЯ ШКОЛЬНИКОВ С ТЯЖЕЛЫМИ НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

В статье раскрывается актуальность и своеобразие создания учебной программы „История Древнего мира” для работы с учащимися шестого класса общеобразовательных учебных заведений для детей с тяжелыми нарушениями речи, освещается логика построения табличной структуры программы, в частности вычленения колонки содержания основного общего образования, государственных требований к уровню общеобразовательной подготовки учащихся, направленности коррекционно-развивающей работы, а также трехкомпонентного перечня ориентировочных показателей сформированности отраслевой компетентности на конец учебного года.

Ключевые слова: история Древнего мира, учебная программа, школьники с тяжелыми нарушениями речи.

Yuliia Ribtsun

ON THE DEVELOPMENT OF THE CURRICULUM “ANCIENT HISTORY” FOR STUDENTS WITH SEVERE SPEECH DISORDERS

The article reveals the peculiarities of the development of the author's curriculum “History of the Ancient World” for students of sixth grade with severe speech disorders. The article describes the main principles, approaches and methods of a program construction. During the curriculum „History of the Ancient World” creation we used scientific methods of analysis and synthesis, induction and abstraction. Age, mental and physical, speech peculiarities accountance gives students the opportunity to build history lessons the most effectively. The proposed integrated course combines the knowledge of world history and the history of Ukraine. This allows students to identify common patterns of studying the past of all humanity, the history of Ukraine, Europe and the world as a whole. The article describes the structure of the curriculum of the three columns. The first column of the table reflects the content of the main component of general education. The second column is a methodological guide for teachers. The state requirements for students’ level of general education are represented here. The curriculum material is fully adapted to the characteristics of students with severe speech disorders. The third column of the table presents the development and educational lines. They take into account verbal, cognitive, personal development of teenagers with severe speech disorders, especially their sensory, motor and emotional-volitional spheres. The list of the main indicators of formation of branch competence of pupils at the end of the school year completes the curriculum. We have identified psycho-verbal component of “Understanding the content of educational material”, psycho-verbal component of “Acquisition of knowledge and skills formation”, as well as operational and technological component “Application of the acquired knowledge and skills in educational practical activities”. Emphasizing of these components will help the teacher to evaluate the efficiency of joint teachers and students activities, analyze the effectiveness of the selection of work forms and methods. Thus, the work due to author's curriculum will help the teacher to encourage cognitive and language development of students.

Keywords: history of the ancient world, the curriculum, students/pupils with severe speech disorders.

Постановка проблеми. Наука, що вивчає в хронологічній послідовності хід розвитку людського суспільства та його закономірності, зветься історією. Заглиблюючись у далеке минуле, історик, використовуючи історичну перспективу та уяву, відкриває в ньому такі життєві подробиці, які можна побачити тільки здалеку. Завданням учителя як спеціальної, так і загальноосвітньої школи, особливо для дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ), є вироблення в учнів інтересу до уроків історії, бережливого ставлення до матеріальних і духовних надбань попередніх поколінь, відчуття радості пізнання раніше незнаного, бажання розповідати про побачене та почуте ровесникам і дорослим, самостійно поглиблювати свої знання.

Відповідно до вимог особистісно-зорієнтованого підходу під час освітньо-виховного та корекційно-розвивального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах для дітей із ТПМ відбувається корекція психомовленнєвої діяльності учнів, здобуття міцних історико-хронологічних та історико-просторових знань. Допомогти у вирішенні поставлених завдань,

у т. ч. й одночасного історично-пізнавального і мовленнєвого розвитку школярів, покликаний *навчальний предмет „Історія Стародавнього світу”*.

Аналіз актуальних досліджень. Модернізація як загальної середньої, так і спеціальної освіти, зокрема учнів із тяжкими порушеннями мовлення, потребує нових підходів до викладання навчальних предметів, у т. ч. й історії Стародавнього світу. Зміст запропонованого навчального матеріалу в існуючих загальноосвітніх навчальних програмах є заскладним для сприймання та розуміння дітьми із ТПМ, що потребує розробки спеціальних навчальних програм з урахуванням специфіки психофізичного розвитку і відповідної структури мовленнєвого дефекту учнів. Саме використання психолінгвістичного підходу (Л. Андрусишина, Дж. Брунер, Е. Данілавічюте, Є.-П. Пуошлене, Ю. Рібцун, Є. Соботович, Л. Трофименко, G. Miller, J. Rondal, D. Slobin та ін.) на уроках історії, з урахуванням особливостей стану сформованості як лінгвістичного, так і комунікативного компонента мовленнєвої діяльності школярів із ТПМ дає змогу учителю-предметнику у доступній формі мотивувати їх до мовленнєво-пізнавальної діяльності, розширюючи коло науково-історичних знань підлітків.

Нагальні потреби практики освітньо-виховної та корекційно-розвивальної роботи з учнями з тяжкими порушеннями мовлення спонукали нас до розробки навчальної програми „Історія Стародавнього світу” для шостого класу, побудованої в органічній єдності та взаємозв’язку навчання, виховання, корекції і розвитку, заснованої на психолінгвістичному, діяльнісному, комплексному, компетентнісному, культурологічному, цивілізаційному, культурно-антропологічному та соціоантропоцентричному *підходах*, на *принципах* гуманізації, диференціації, діалогічності, індивідуалізації, інтегральності та цілісності, дотримання хронологічної послідовності, багатоаспектного розкриття історичних подій і явищ, на позиціях політичного, соціального, економічного, особистісного, морально-етичного, духовного та ін. *вимірів* історії.

Метою статті є ознайомлення зі своєрідністю створення навчальної програми „Історія Стародавнього світу” для роботи з учнями шостого класу загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із ТПМ, висвітлення логіки побудови табличної структури програми, зокрема виокремлення трикомпонентного переліку орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності школярів на кінець навчального року.

Методи дослідження. Під час створення навчальної програми „Історія Стародавнього світу” нами використовувалися загальнонаукові методи аналізу та синтезу, індукції та абстрагування. *Методи аналізу та синтезу* дозволили висвітлити виклад історії Стародавнього світу у баченні монолітної картини історії розвитку людства і суспільства в цілому, запропонувати шестикласникам вивчати цей навчальний предмет як логічні складові Всесвітньої історії та історії України з найдавніших часів.

Використання методу *наукової індукції* завдяки хронологічно-просторовій побудові навчального матеріалу дозволило уникнути випадковості та стихійності його подачі, значно допомогло педагогам сформувати в учнів із ТПМ загальні уявлення про історію Стародавнього світу на основі знань сутності, хронологічних меж, причин і наслідків окремих історичних подій та відомостей щодо діяльності визначних діячів того часу.

Застосування *методу абстрагування* є обов’язковим в освітньому процесі школярів середньої та старшої ланок навчальних закладів, адже передбачає тотальну умовність і потребує здатності уявляти ті предмети, події чи явища у сукупності їх суттєвих ознак, що значно поліпшує інтегративну діяльність аналізаторів учнів, міжпівкульну взаємодію, розвиває асоціативне та теоретично-рефлексивне мислення, удосконалює розумові операції порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів, ймовірне прогнозування на фонологічному, лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівні, зоровий, слуховий, смисловий та руховий контроль.

Саме використання методу *наукової абстракції ототожнювання* дало змогу вчителю допомогти учням із тяжкими порушеннями мовлення засвоїти ті загальні властивості, що притаманні певному історичному періоду у своїй своєрідності та неповторності.

Виклад основного матеріалу, висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Згідно з Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з українською мовою навчання (наказ МОН України № 504 від 22.04.2014 р.) [3] у шостому класі учні мають вивчати історію України (1 год. на тиждень) та Всесвітню історію (1 год. на тиждень). Однак, з метою вироблення у школярів цілісної історичної картини від появи первісної людини до кінця V ст., тобто часу загибелі найдавніших держав, шестикласникам доцільно пропонувати для вивчення інтегрований курс (2 год. на тиждень) і розглядати історію Стародавнього світу як складову Всесвітньої історії, що вивчає минуле усього людства, історію України, Європи та світу в цілому.

Специфіка організації і проведення освітньо-виховної та корекційно-розвивальної роботи з шестикласниками з тяжкими порушеннями мовлення у значній мірі зумовлена особливостями їх психофізичного розвитку. В учнів із ТПМ через притаманні цьому віку відчуття дорослості, пов'язані зі значною інтенсифікацією гормональних і загальних фізичних процесів в організмі, прагненням до самостійності, розкриття власних нових можливостей, змінами у зовнішності та манерах тощо, може з'явитися недбале ставлення до навчання (Л. Анн, Дж. Байярд, Р. Байярд, М. Безруких, А. Петровський, К. Росс, Г. Хоментаскас та ін.). Крім того, у середній школі відбувається значне ускладнення змісту навчального матеріалу, який стає дедалі абстрактнішим.

Деякі учні з тяжкими порушеннями мовлення механічно заучують дати та історичні терміни, недостатньо розуміючи часо-просторову систему подій та явищ певного періоду. Саме це призводить до формалізму у засвоєнні знань, що є однією з основних причин підвищеної втомлюваності та психокогнітивного перевантаження, а згодом і втрати інтересу до навчання. Це, в свою чергу, гальмує розвиток логічної пам'яті та формування словесно-логічного мислення.

Тому уроки історії доцільно проводити у лінійній системі шкільної історичної освіти відповідно до *проблемно-тематичного принципу*, чергувати різні види діяльності, спиратися на збережені функції учнів, багаторазово повертатися до вже вивченого навчального матеріалу, дотримуватися поступовості у введенні в активне мовлення школярів історичної термінології, заохочувати підлітків до самостійних міркувань, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, що стимулюватиме розгортання теоретичного рефлексивного, логічного, критичного, а також творчого мислення. Розповідь учителя має бути живою та емоційною, супроводжуватися наведенням яскравих прикладів із художньої та історично-документальної літератури, показом ілюстрацій, картин, фотографій, хронологічних та історичних карт, зображень культурно-історичних пам'яток, спиратися лише на науково достовірні факти, апелювати до особистісного досвіду підлітків, будуватися на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги, творчого співробітництва.

Чергування на уроках індивідуальних і групових форм роботи (фронтальні, підгрупові, парами), використання цікавих практичних завдань у вигляді тлумачення значень прислів'їв та приказок, загадок про час, вогонь тощо, продовження учнями розпочатого вчителем речення, розповіді за картинами про стоянки та спосіб життя первісних людей, створення усних картин-реконструкцій, сприймання та аналіз витворів розуму і таланту стародавніх мислителів, поетів та художників заохочують школярів із ТПМ до здійснення уявних мандрівок у минуле, породжують історичний пошук, розвивають уяву, оптико-просторове та часове орієнтування, зв'яже описове та діалогічне мовлення, вміння висловлювати й відстоювати власні думки та з повагою й толерантністю ставитися до думки інших.

Спираючись на діалогову стратегію педагогічної взаємодії та враховуючи пізнавальні, мовленнєві та психоемоційні особливості учнів цього віку, учитель історії здійснює паралельне вирішення загальних навчально-виховних і корекційно-розвивальних завдань. Відповідно до них і розроблена **навчальна програма** з історії Стародавнього світу для 6 класу. Навчальна програма повністю узгоджена з державним компонентом історичної

освіти, Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти [1] та спрямована на реалізацію вимог, передбачених освітньою галуззю „Суспільствознавство”.

Програма з історії Стародавнього світу має **табличну структуру** та складається з трьох колонок. Перша з них розкриває зміст основної ланки загальної освіти, тобто перелік основних історичних сюжетів. Друга колонка є методичним орієнтиром для вчителя і висвітлює державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, адаптовані до вимог загальноосвітньої школи для дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Третя являє собою корекційно-розвивальні лінії, які враховують мовленнєвий, пізнавальний, особистісний розвиток дітей із ТПМ, особливості їх сенсомоторики та емоційно-вольової сфери, а отже, розкривають спрямованість корекційно-розвивальної роботи.

У програмі „Історія Стародавнього світу” для шостого класу за ступенем ускладнення представлено ряд наскрізних ознайомлювальних навчальних тем із зазначенням кількості годин, відведених на їх вивчення. Матеріал дібрано таким чином, щоб не перевантажувати школярів, надати їм можливість займатися самостійною пошуковою та дослідницькою діяльністю, а вчителю творчо підходити до проведення уроків, варіювати навчальний матеріал.

В програмі передбачено 4 години резервного часу, які вчитель історії може використати на власний розсуд з метою закріплення тих чи інших тем. Представлені в програмі *тематичні завдання* є орієнтовними та можуть варіюватися у відповідності до контингенту класу, з урахуванням особливостей психофізичної, у т. ч. й мовленнєвої діяльності учнів.

В кінці кожного уроку учителем здійснюється оцінювання навчальних досягнень школярів. Відповідно до Додатку до листа МОН України № 1/9-305 від 26.06.2015 р. „Особливості вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015/2016 навчальному році” [2] **контрольно-оцінна діяльність учителя історії** трансформується з контролю й оцінювання предметних знань, умінь і навичок у бік оцінювання компетентностей, тобто готовності та здатності учнів застосовувати здобуті знання і сформовані навички у своїй практичній діяльності. Оцінювання може відбуватися як в усній (запитання – відповідь), так і письмовій (тестові завдання) формі. На основі поточних балів виставляється тематична оцінка, на основі тематичних – семестрова, на основі семестрових – річна з обов’язковим урахуванням динаміки досягнень кожного школяра.

Завершує програму трикомпонентний **перелік орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності** школярів на кінець навчального року.

Психомовленнєвий компонент „*Розуміння змісту навчального матеріалу*” включає перелік тих показників у пізнавальній, мовленнєвій діяльності, емоційно-вольовій сфері, які знаходяться в зоні актуального розвитку (за Л. Виготським) учня та є обов’язковими передумовами засвоєння нового навчального матеріалу на невербальному та вербальному рівнях.

Психомовленнєвий компонент „*Засвоєння знань, формування умінь і навичок*” передбачає перелік тих показників, які перебувають у зоні найближчого розвитку школяра і знаходяться на рівні початкового засвоєння чи розширення вже наявних знань, формування нових умінь і навичок.

Операційно-технологічний компонент „*Застосування набутих знань, умінь і навичок у практичній навчальній діяльності*” охоплює перелік тих показників у історично-пізнавальній діяльності учня, котрі на практиці реалізуються ним самостійно чи з допомогою вчителя.

Виокремлення таких компонентів допоможе вчителю не лише оцінити продуктивність спільної з учнями діяльності, а й проаналізувати ефективність добору форм і методів роботи, які стимулюватимуть учнів до пізнавально-мовленнєвого зростання.

Саме інтегрований курс історії Стародавнього світу допоможе сформувати в учнів із ТПМ цілісні історико-географічні та хронологічні уявлення, відчуті емпатію, повагу, а часом і захоплення прадавніми людьми, їх духовною та історико-культурною спадщиною, усвідомити роль античної цивілізації для подальшого розвитку європейських держав, прослідкувати наступність у поглибленому вивченні всесвітньої історії в сьомому класі.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затв. Постановою Каб. Міністрів України, від 23 листоп. 2011 р. № 1392, зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ від 07 серп. 2013 р. № 538 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид. : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>

2. Особливості вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015 / 2016 навчальному році : Додаток до листа МОН України № 1/9-305 від 26.06.2015 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу до вид. : <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/metodichni-rekomendacziyi-2015-2016.pdf>

3. Типові навчальні плани спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з українською мовою навчання : Наказ МОН України № 504 від 22.04.2014 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид. : <http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/nmo-504-2.pdf>

УДК

Рожко Н.М.

НАСТУПНІСТЬ У РОБОТІ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена проблемі наступності у роботі спеціального дошкільного закладу освіти та загальноосвітньої школи. Здійснено теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та звертається увага на необхідність здійснення наступності між дошкільною установою та школою. Наведено результати проведеної роботи по наступності між СДНЗ №219 та СЗШ №281 м. Києва. Виділені основні форми роботи: діагностика психологічної готовності дітей до навчання у школі; просвітницька робота з батьками; спільні проведення свят та розваг; методична робота тощо. Намічені шляхи подальшої роботи.

Ключові слова: діти з порушеннями зору; наступність; корекційна робота; інтеграція; інклюзія; спеціальні класи; соціальне середовище, форми роботи.

Рожко Н.Н.

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ В РАБОТЕ СПЕЦИАЛЬНОГО ДОШКОЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЕМ ЗРЕНИЯ И ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Статья посвящена проблеме преемственности в работе специального дошкольного учебного заведения и общеобразовательной школы. Осуществлен теоретический анализ научной литературы по проблеме исследования и обращается внимание на необходимость осуществления преемственности между дошкольным учреждением и школой. Приведены результаты проведенной работы по преемственности между СДНЗ №219 и СОШ №281 г. Киева. Выделены основные формы работы: диагностика психологической готовности детей к обучению в школе; просветительская работа с родителями; общие проведения праздников и развлечений; методическая работа и тому подобное. Намечены пути дальнейшей работы.

Ключевые слова: дети с нарушениями зрения; преемственность; коррекционная работа; интеграция; инклюзия; специальные классы; социальная среда, формы работы.

Nina Rozhko

THE CONTINUITY OF THE SPECIAL PRESCHOOL ESTABLISHMENT FOR CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENT AND SECONDARY SCHOOLS

The article deals with the problem of continuity in the special education pre-school and secondary school. The theoretical analysis of scientific literature on the study and draws attention to the need for continuity between preschools and schools. The results of the work on the continuity